

Luiza, Urška, Beata in njen dnevnik

Luiza Pesjak, *Beatin Dnevnik: Roman. Prvi slovenski družinski roman v obliki dnevnika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakulteta, 2019. 235 strani.

Za Luizo Pesjak sem prvič slišal pri gimnazijskem pouku umetnostne zgodovine. Njena najbolj znana upodobitev je v bidermajerskem slogu naslikan portret Mihaela Stroja. Stroj je bil pri ljubljanskem meščanstvu zelo priljubljen slikar, zato si je telesa svojih portretirancev na platnih naslikal že vnaprej, pozneje pa je po živem modelu naslikal samo glavo, to se menda na Luizinem portretu vidi v različnih odtenkih barve kože na obrazu in po telesu.

Drugič sem slišal o Luizi Pesjak kot učenki Franceta Prešerna. Prešeren je delal pri njenem očetu, odvetniku Blažu Crobathu. Luiza je pesnika občudovala, podpiral je njene literarne poskuse. Napisala je tragedijo v petih dejanjih z naslovom Prešeren, za snov je vzela njegovo življenje.

Obakrat je bila torej Luiza Pesjak omenjena v kontekstu življenja in dela slovenskega umetnika moškega spola. Še kakšno leto je moralo miniti, šele na študiju slovenistike sem izvedel za Luizo Pesjak kot pisateljico. Pisala je pesmi, prozo, med bolj zanimivimi deli je libreto za Gorenjskega slavčka, objavljala je v različnih literarnih časopisih. Poizkusila se je tudi kot prevajalka.

Svoj prvi in edini roman je Luiza Pesjak izdala leta 1887, natisnjen je bil v Novem mestu. Romanu se je sicer priznavalo status prvega ženskega romana, a je veljal za trivialnega, sentimentalnega, nastalega s posnemanjem tujejezičnih vzorov – skratka brez prave umetniške vrednosti. Urška Perenič je opozorila na dejstvo, da gre za prvi slovenski dnevniški roman, ki pa je napisan po vzoru

sočasnih skandinavskih meščanskih družinskih romanov, kakršne je od konca 20. let 19. stoletja pisala najljubša pisateljica Pesjakove Fredrika Bremer. Pomembno je dejstvo, da se je Pesjakova svoj roman odločila napisati v slovenščini. Roman je lani ponovno izšel kot faksimile z obširno spremno besedo in opombami.

Zgodba romana je romantična in meščansko sentimentalno idilična. Beata je sirota, ki pride kot vzgojiteljica na podeželsko graščino, da bi opravljala službo vzgojiteljice dveh deklic. Njuna polsestra je nesrečno poročena, Beata pa se v njenega moža zaljubi. Polsestra zasluti svojo smrt in v poslovilnem pismu naroči Beati, naj se poroči z njenim možem. Konec je seveda srečen. Roman je zanimiv zaradi svoje svetovljanske usmerjenosti. Beata bere francoske in angleške pesnike v izvirniku, predvsem Byrona. Dopisuje si s prijateljico Zoë iz Pariza, v romanu je nekaj delčkov v francoščini. Pereničevi je uspelo ugotoviti, kam je postavljeno dogajanje Romana. Pesjakova imenuje graščino Š., ki pa je dovolj podrobno opisana, da je bilo mogoče prepoznati grad Snežnik, kar daje romanu domoljubno noto. Snežnik prikazuje tudi Beatino

razpoloženje, ko je dobre volje, je Snežnik čudovit, ko je slabe, z njega pihajo hladni vetrovi. Roman v ospredje postavi žensko glavno osebo, ki nosi tudi nekaj avtobiografskih potez Pesjakove.

Luiza Pesjak si je zelo prizadevala postati del slovenskega literarnega kroga, ki je tlakoval pot proti slovenski narodni in kulturni emancipaciji. Žal recepcija njenih del ni bila čisto taka, kot bi si jo zaslužila. V dobro stoječi meščanski družini rojena, vzgojena po nemško in francosko, je slovenski jezik zares odkrila šele po poroki in rojstvu otrok v šestdesetih letih 19. stoletja. Vse to je botrovalo k temu, da je pisala drugače, kot njeni pisateljski sodobniki. Faksimile z vsem spremnim besedilom Urške Perenič nam omogoča, da na novo spoznamo Luizo Pesjak in (idealizirano) življenje na slovenski graščini v tistem času.

Podobno bi lahko na novo osvetili mnoge druge osebnosti iz slovenske literarne zgodovine, ki trenu-

tno nimajo svojega mesta na slovenskem Parnasu, podobno je tudi v narodni zgodovini. Včasih se zdi, da so bili kanonizirani zgolj moški Kranjci iz slovenskih kmečkih družin. Ženske, tisti, ki so pisali tudi v drugih jezikih, pisatelji iz drugih slovenskih pokrajin (še bolj tistih, ki so danes ostale za državno mejo), slovenski izseljenci in drugi, žal še danes prevečkrat obstajajo ob strani, tako na raziskovalnem področju kot v šolskih kurikulumih. Tudi v Celju smo imeli vrhunske pisatelje, ki pa se v slovenski narodni zavesti niso uspeli postaviti ob bok pisateljskim imenom, kot so Jurčič, Kersnik ali Župančič, tukaj mislim npr. na Antona Novačana, Vladimirja Levstika ter Frana Roša. Ponovno izdajanje njihovih del je vsekakor eden izmed načinov, kako lahko počastimo in populariziramo te avtorje, kakor je Antika ponovno izdala Wambrechtsamerjine *Celjske grofe* in Kočvarjega *Mlinarjevega Janeza*.

Urh Ferlež

Volilni program ali Šprinca Marogla¹

Narod – politika – država: idejnopolitični značaj strank na Slovenskem od konca 19. do začetka 21. stoletja. Uredila Jurij Perovšek in Mojca Šorn. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2020. 360 strani. (Zbirka Vpogledi; 23)

Priznajmo – od devetdesetih let prejšnjega stoletja dalje se nam je zloženka politična zgodovina, čeprav označuje eno od osrednjih področij zgodovinopisja, zdela malodane psovka. Odkrivali smo zgodbe do včeraj spregledanih malih ljudi, hlasta-

¹ *Občinska uš – odločevalka v Butalcih Frana Milčinskega: »Tepanjčani pripovedujejo, da redé v Butalah občinsko uš, in kadar volijo župana, sedijo bradači okoli mize, nanjo deno občinsko živinče, in v čigar brado zleze, ta je župan.«*

